

Uzbuna među arhitektima

Roman Šilje, predsjednik Udruženja hrvatskih arhitekata, i Rajka Bunjevac, predsjednica Hrvatske komore arhitekata

DAMIJAN TADIĆ/CROPIX

Kraj kvalitetne i dobre gradnje

Ukidaju se gotovo svi javni arhitektonsko-urbanistički natječaji. Razlog? Stiže novac Europske komisije za strateške državne projekte, a kako bi ubrzalo investicije i trošenje novca, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine ukinulo je instituciju javnog natječaja. Arhitekti su zgranuti. Smatraju da ova odluka čini ogromnu, dugoročnu štetu hrvatskom prostoru

PIŠE: PAVICA KNEZOVIĆ BELAN

Kada bi se danas gradila Kockica na zagrebačkoj Savi, ikonička kuća Ivana Vitića u kojoj je nekada bio Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske, a danas su dva Ministarstva - ne bi se provodio javni arhitektonsko-urbanistički natječaj. Ako bi, recimo, Plenkovićeva Vlada odlučila ostale vladine institucije preseliti

na Savu, kako je nekada davno i bilo planirano, u taj kapitalni državni projekt također bi se moglo krenuti bez javnog arhitektonsko-urbanističkog natječaja. Ili, recimo, ako će u nekoj skoroj budućnosti Grad Zagreb doista pokušati ostvariti ideju gradske stanogradnje na prostoru Grede-lja, ni za to neće morati raspisati natječaj. To je, naime, posljedica nove odluke nadležnog Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine koju je uputilo u rujnu ove godine jedinicama lokalne samouprave. Ta uputa tumači način provođenja arhitektonsko-urbanističkih natječaja planiranih prostornim planovima Republike Hrvatske. Njome se bitno smanjuje mogućnost propisivanja obveze provođenja arhitektonsko-urbanističkih natječaja kroz prostorne planove, a ako planovi koji su već na snazi i imaju tu obvezu, uputom se omogućuje izdavanje građevinskih dozvola bez provedbe natječaja. Također, iz obveze provođenja natječaja isključuju se natječaji za građevine nacionalne kritične infrastrukture i građevine sigurnosno-obavještajnog sustava. Recimo, da se danas gradi novi zagrebački aerodrom, za njega ne bi trebalo raspisati javni arhitektonski natječaj. Kao što se neće i raspisati za novu zgradu zagrebačke Klinike za infektivne bolesti koja bi se trebala uskoro početi graditi.

Arhitektonska struka u Hrvatskoj zbog ovoga je na nogama. Smatraju da ova odluka Ministarstva čini ogromnu, dugoročnu štetu za hrvatski prostor.

Javni arhitektonski i urbanistički natječaji u Hrvatskoj tradicija su dulja od 150 godina, a kojom su oblikovani ključni zahvati u prostoru koji danas baštini. Prvi nacionalni pravilnik o provedbi natječaja datira iz 1880. godine.

Što je iza?

"Prostorno planiranje ne sagledava prostor kao javni ili privatni, već kao cjelinu. Za gradogradnju, za urbanizam je nebitno je li parcela privatna ili javna, u vlasništvu lokalne samouprave ili države. Zato se kroz prostorne planove propisuju važne lokacije u gradu za koje se mora provesti javni projektni natječaj kako bi se preispitao taj prostor i našlo najbolje arhitektonsko i urbanističko rješenje za tu lokaciju", objašnjava Rajka Bunjevac, predsjednica Hrvatske komore arhitekata. O ovom gorućem problemu razgovarali smo s njom i s Romanom Šilje, predsjednikom Udruženja hrvatskih arhitekata.

Ova zakonska, sada aktivirana mina, već je postojala u Zakonu o prostornom uređenju iz 2013. koji naši sugovornici nazivaju ekstremno lošim.

"Ograničavanjem mogućnosti propisivanja natječaja isključivo na javne zone umanjuje se mogućnost prostornog planiranja i kontrola kvalitete arhitekture. Tradicija da se za neke objekte javno traže najbolja rješenja kod nas traje već 150 godina. A sad ovim tumačenjem i stavom Ministarstva mi smo praktički sve privatne investitore amnestirali od potrebe da kvalitetno i dobro grade", objašnjava Šilje.

"Isto su tako izbačene iz mogućnosti propisivanja obveze provedbe javnog arhitektonskog natječaja i sve državne investicije koje su ključni infrastrukturni objekti - znači bolnice, aerodromi, željezničke stanice, luke... ", upozorava Bunjevac.

Ono za što se još mogu raspisivati javni natječaji su građevine koje se grade na parcelama u vlasništvu lokalne samouprave i imaju javnu ili društvenu namjenu. To su vrtići, škole, domovi zdravlja... Zapravo, vrlo mali broj objekata.

"To je posve u suprotnosti s logikom zašto trebaju postojati natječaji. Mi bismo trebali rješavati neke velike stvari u nekoj lokalnoj sredini i ne možemo nekom generalnom odredbom presuditi što je za nju važno ili nije. Nešto lokalnoj zajednici možda je važno kako će izgledati hotel na određenoj lokaciji koja je, recimo, u blizini stare gradske jezgre. Ali po novoj uputi oni ne mogu obavezati privatne hotelijere da provedu natječaj za tu lokaciju", kaže Šilje i nastavlja. "Mi moramo moći, a što je iznimno važno, kroz prostorne planove osigurati jedinicama lokalne samouprave da konzumiraju svoje ustavno pravo. A Ustavom je predviđeno da jedinice lokalne samouprave i gradovi kroz svoje prostorne planove i dokumente upravljaju prostorom. To je u njihovoj ingerenciji, s njime ne upravlja država. Također je važno da imaju instrumente kojima mogu kontrolirati kvalitetu gradnje na svojim područjima što gube ukidanjem mogućnosti propisivanja javnih natječaja! To je protuustavno!"

Zašto je Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine krajem 2023. godine poslalo takvu uputu jedinicama lokalne samouprave? Je li to pogodovanje privatnom kapitalu? Kakva agenda stoji iza toga?

"Vjerojatno ima mnogo utjecaja na tu odluku, a jedan od njih je i privatni interes. Što je, da se razumijemo, posve legitimno. Dovedet posto izgrađenog okoliša u gradovima jest privatni kapital. Naravno da treba privatni interes uzeti u obzir. Ali ne može se dopustiti gradnja bez kontroliranog postupka. Mi kroz natječaj imamo stručni žiri, ocjenjivački sud, imamo autore koji se javljaju na te natječaje i biramo između 30 idejnih rješenja. Privatnom investitoru možda je nekad lakše ne provesti javni natječaj, iako su dugoročno natječaji za privatne investitore mnogo povoljniji i kvalitetniji kao rješenje", smatra Šilje, a Bunjevac pojašnjava: "Mi nemamo nikakav drugi kontrolni mehanizam kojima bismo nadzirali kvalitetu arhitekture."

Na našu opasku da već godina-
 ma svjedočimo devalvaciji arhi-
 tekture i poplavi generičkih kuća,
 predsjednica Komore kaže da je
 tome tako jer se godinama o naj-
 boljem ponuđaču za neki objekt
 odlučuje na temelju cijene njego-
 ve ponude. "A to je potpuno krivi
 kriterij. Arhitektura je ipak kre-
 ativni čin."

"Zgrada Hrvatskog sabora re-
 zultat je arhitektonskog natječa-
 ja pa je nekoliko građanskih vi-
 la objedinjeno u zgradu Sabora.
 Mi danas ne bismo imali obave-
 zu provođenja natječaja za novi
 parlament. Planerima su izbijeni
 iz ruku alati koji obvezuju neko-
 ga da se ponaša po nekim odre-
 đenim pravilima. Zato se i obra-
 čamo javnosti. Jer nemamo više
 alata za naš rad. Jer u zakonu
 ne postoji nijedan drugi mehani-
 zam koji bi osigurao kvalitetu ar-
 hitekture", pojašnjava predsjed-
 nik UHA-e.

Trošak i kvalitete

Provođenja natječaja, argument
 je zakonodavca, dugotrajan je
 i skup. "Projektiranje je tek pet
 posto ukupne investicije. A na na-
 tječaj od cijene projektiranja ide
 možda deset posto. Dakle mi go-
 vorimo o pola posto u odnosu na
 cijelu investiciju! A oni sada "uki-
 daju" taj trošak na uštrb kvalitete
 arhitekture", energično pojašnja-
 va Rajka Bunjevac.

Silje pak upozorava na više
 problema: "Jedan se tiče javnih
 naručitelja koji izbjegavajući ar-
 hitektonske natječaje putem jav-
 ne nabave nabavljaju jeftine pro-
 jekte. Tako će recimo sada drža-
 va graditi bolnicu i putem javne
 nabave tražiti najboljeg ponuđa-
 ča - devedeset posto je tu važna
 cijena, a tek deset posto referen-
 ce. I onda će tek izabrani ponu-
 dač nešto projektirati. I pitanje
 je koliko će mu vremena treba-
 ti da dode do kvalitetnog projek-
 ta. I kada to usporedite s proce-
 som javnog natječaja, bez obzira
 na to što on traje nekoliko mjeseci,
 u kojem krećete od kvalitetnog
 idejnog rješenja koji vam je pre-
 duvjet da vaša investicija uopće
 ima smisla - prosudite što je bo-
 lje?"

Vijeće arhitekata Europe, čiji
 je član Hrvatska komora arhite-
 kata, nekoliko je puta od Europ-
 ske komisije tražila da se postup-
 ci arhitektonskog projektiranja
 izuzmu iz postupka javne naba-
 ve. Kao što su recimo odvjetničke
 usluge izuzete iz javne nabave.
 Jer arhitektura ima veliki utjecaj
 na okoliš i način na koji živimo i
 trajno je vidljiva u prostoru i ne
 može biti predmet rada najjeftini-
 jeg ponuditelja, upozoravaju naši
 sugovornici.

Oni također navode i mnogo
 primjera dobrih arhitektonskih
 politika. Europske zemlje odavno
 su počele donositi zakone o
 arhitekturi - Francuska ga je
 izglasala još 1977. godine, Špa-
 njolska ima takav zakon, a Švi-
 carska je donijela Deklaraciju u
 Davosu kojoj se pridružila cijela
 Europska unija i koja promo-
 vira kvalitetu građenja. Arhi-
 tektonske politike izrađuju se u
 svim zemljama Europe. Danska
 je godinama sufinancirala arhi-
 tektonske urede koji su sudjelova-
 vali na natječajima. Kada bi ne-
 ki arhitektonski ured sudjelovao
 na nekom natječaju, pisali bi sa-
 te koje bi potrošili na taj projekt
 i onda bi mu država refundira-

**TRADICIJA DA SE ZA
 NEKE OBJEKTE JAVNO
 TRAZE NAJBOLJA
 RJEŠENJA KOD NAS
 TRAJE VEĆ 150 GODINA.
 STAVOM MINISTARSTVA
 MI SMO SVE PRIVATNE
 INVESTITORE
 AMNESTIRALI OD
 POTREBE DA
 KVALITETNO I DOBRO
 GRADE**

**DEVEDESET POSTO
 IZGRADENOG
 OKOLIŠA U GRADOVIMA
 JEST PRIVATNI
 KAPITAL. NARAVNO
 DA TREBA PRIVATNI
 INTERES UZETI U
 OBZIR, ALI NE MOŽE
 SE DOPUSTITI
 GRADNJA BEZ
 KONTROLIRANOG
 POSTUPKA**

la novac za taj angažman. Jer
 je Danska propisala arhitekton-
 skim politikama da će njihova ar-
 hitektura biti najbolja na svijetu.
 Oni su to zacrtali i napravili u de-
 set godina.

Rajka Bunjevac tako navodi
 kako Hrvatska komora arhitekta-
 ta trenutačno radi zajednički eu-
 ropki projekt središnjeg web-
 portala arhitektonskih natječa-
 ja. "Mi ćemo biti dio toga i lakše
 ćemo sudjelovati na međunarod-
 nim natječajima. Jedino što Hr-
 vatska sada neće imati čime par-
 ticipirati. Apsurdno."

Roman Silje pak navodi dobar
 primjer Slovenije. "Znamo kako
 je Ljubljana u zadnjih deset go-
 dina doživjela drastičnu trans-
 formaciju. Vecina tih interven-
 cija rezultat je arhitektonsko-ur-
 banističkih natječaja. Ono što je
 važno za Sloveniju jest da su oni
 uspjeli regulirati kvalitetu grade-
 nja u okolišu kroz zakon o javnoj
 nabavi u koji su napisali da sva-
 ka investicija skuplja od 2,5 mili-
 juna eura mora ići na javni arhi-
 tektonsko-urbanistički natječaj.
 Dakle, oni su išli tako daleko da
 su obavezali sve javne naručite-
 lje, dakle prvenstveno državu, da
 za svaki svoj projekt mora dobi-
 ti najkvalitetnije rješenje. A na-
 ša država je rekla da to ne želi!
 Već želi sve nabaviti na najjefti-
 niji mogući način."

Pretpostavka zašto je nadlež-
 no Ministarstvo donijelo takvu
 odluku jest da iz EU stiže novac
 za ključne investicije i državi se
 očigledno žuri s njihovom reali-
 zacijom.

To nam je potvrđeno odgovo-
 rom Ministarstva prostornoga
 uređenja, graditeljstva i držav-
 ne imovine koje smo tražili za
 komentar novonastale situacije.

"Tema provođenja arhitek-
 tonskih natječaja nije bila pred-
 metom zadnjih izmjena Zakona

o prostornom uređenju, osim u
 onom dijelu u kojem se od pro-
 vođenja arhitektonskih natječaja
 izuzimaju građevine kritične in-
 frastrukture i građevine sigurno-
 sno-obavještajnog sustava. Isto
 je došlo u fokus interesa nakon
 događaja koji su nas zadesili po-
 sljednijih godina, prije svega ka-
 tastrofalnog potresa u Zagrebu i
 na području Banovine.

Europska komisija je kroz svo-
 je financijske mehanizme stavila
 Republici Hrvatskoj na raspolo-
 ganje znatna materijalna sred-
 stva u svrhu poticanja ulaganja
 u projekte obnove građevina jav-
 ne i društvene namjene poput
 zgrada javnih službi, zdravstva,
 znanosti i obrazovanja itd. Spo-
 menutom izmjenom zakona bi-
 lo je nužno omogućiti bržu i efi-
 kasniju realizaciju tih projekata
 kojima se građevine nacionalne
 kritične infrastrukture i građevi-
 ne sigurnosno-obavještajnog sus-
 tava proglašavaju građevinama
 od državnog značaja te je s obzi-
 rom na vremensku ograničenost
 korištenja dodijeljenih sredstava
 bilo potrebno ubrzati procese is-
 hodenja potrebnih dozvola", na-
 vodi se u službenom odgovoru
 Ministarstva.

U kojem se još naglašava slje-
 deće: "Predmetna uputa ne pred-
 stavlja presedan u izražavanju
 stava Ministarstva o pitanju ob-
 veze provođenja arhitektonskih
 natječaja već kontinuitet uređi-
 vanja ove teme kroz dosadaš-
 nja mišljenja. Ministarstvo se od
 2014. god do danas u više navra-
 ta očitivalo o ovoj temi na isto-
 vjetan način kako je izrečeno i
 ovom Uputom. Ističemo da Mi-
 nistarstvo podržava provođenje
 javnih arhitektonsko-urbanistič-
 kih natječaja. Međutim, potičemo
 da naglasak bude na integraciji
 natječajnih rješenja u prostorne
 planove lokalne razine, umjesto
 da se kroz provedbu javnih arhi-
 tektonskih natječaja radi daljnja
 razrada prostornih planova. Na
 ovaj se način osigurava pravo je-
 dinica lokalne samouprave na
 prostorno planiranje, dok drža-
 va s druge strane ispunjava svoju
 dužnost stvaranja jasnog i tran-
 sparentnog zakonodavnog okvi-
 ra, ne samo za uređenje i očuva-
 nje prostora, već i za stvaranje
 sigurne i poticajne investicijske
 klime."

Prosvjedno pismo

U nadležnom Ministarstvu tako-
 der najavljuju donošenje novog
 Zakona o prostornom uređenju
 koji je u planu za sljedeću godi-
 nu, a u kojem će se ponovno raz-
 motriti optimalno pozicioniranje
 javnih arhitektonskih natječaja u
 cjelokupnom procesu prostornog
 planiranja i ishodenja potrebnih
 dozvola. Također su najavili da će
 u roku od godinu dana od dana
 stupanja na snagu toga zakona
 donijeti odluku o arhitektonskim
 politikama Republike Hrvatske
 te da će tom odlukom također bi-
 ti adresirano pitanje provođenja
 javnih arhitektonskih natječaja.

A povodom rapidnog i eksten-
 zivnog ukidanja javnih arhitek-
 tonskih natječaja na adresu Vla-
 de i premijera Andreja Plenkovi-
 ća upućeno je prosvjedno pismo
 kojeg su potpisali Hrvatska ko-
 mora arhitekata, Udruga hrvat-
 skih urbanista, Institut za povi-
 jest umjetnosti, zagrebački Arhi-
 tektonski fakultet te Udruženje
 hrvatskih arhitekata. □